

These articles about U.S. psychologists accused of participating in torture is published in the Swedish Journal of Psychology, no 3 2008. The English text version is available after the Swedish version.

Amerikanska psykologer anklagas för att delta i tortyr

Amerikanska psykologer har utvecklat speciellt brutala förhörsmetoder för USAs militärbas i Guantánamo, fängelser i Irak, Afghanistan och CIAs hemliga fängelser. Att psykologer även har undervisat i dessa tekniker och deltagit i förhören med de fängslade har splittrat det amerikanska psykologförbundet APAs medlemmar.

Vi har alla sett de brutala fotografierna från Abu Ghraib-fängelset i Irak som offentliggjordes i april 2004. Bilderna visade bland annat nakna fångar med förbundna ögon som tvingades göra mänskliga pyramider, och skrattande fångvaktare som skrämde dem med hundar.

Sedan dess har mer information om övergrepp och tortyr i amerikanska

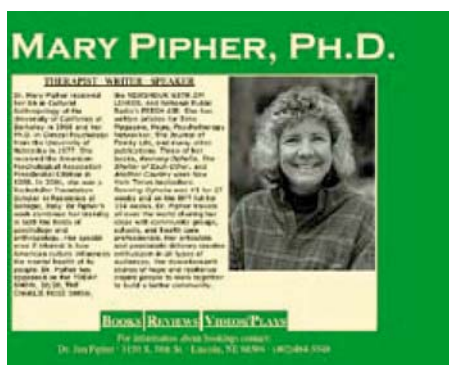
fängelser för misstänkta terrorister läckt ut i den amerikanska pressen. Information som visar att de metoder som användes i Abu Ghraib ingick i en från högsta nivå sanktionerad politik. USAs president *George W Bush* har förklarat att de tillfångatagna är "unlawful detainees", i motsats till "lawful detainees" och därför inte kan räknas som krigsfångar och således inte omfattas av internationell rätt. Den 2 december 2002 skrev före detta försvarsminister *Donald Rumsfeld* under ett dokument där han tillät användning av ett flertal våldsamma metoder vid förhör på den amerikanska militärbasen Guantánamo.

Information om amerikanska psykologers inblandning i denna tortyrverksamhet har också läckt ut i medierna för att senare officiellt bekräftas. Den 18 maj 2007 tog försvarsdepartementet bort hemligstämpeln på en omfattande undersökning om brutala övergrepp mot fångar, kallad OIG-rapporten.⁽¹⁾ Den var klar redan i augusti 2006 men blev offentlig först ett år senare. Rap-

porten visar att psykologer spelat en central roll i att utveckla och införa de brutala förhörsmetoderna. Metoder som praktiserats på Guantánamo-basen, i Irak och Afghanistan liksom i CIAs hemliga fängelser, som kallas "svarta ställen", och finns placerade i en rad länder.

DEN BRUTALA behandlingen av misstänkta terrorister har berört en rad yrkesgrupper i USA, och deras organisationer har beslutat att medlemmarna inte längre får delta i förhör med misstänkta terrorister. Det gäller både läkare, sjuksköterskor, antropologer och översättare. Det Amerikanska psykologförbundet, APA är den enda större hälsoorganisation som inte helt tagit avstånd från förhören.

En opposition inom APA mot psykologers deltagande i dessa förhör har vuxit fram. *Steven Reisner*, fil dr, psykolog och psykoanalytiker, motiverade i TV-kanalen Democracy Now varför psykologer inte bör delta i förhören: "Jag anser – utan undantag – att det

Psykologen och författaren Mary Pipher är en av dem som har lämnat APA i protest.

FOTO: TIMOTHY A CLARY/SCANPIX

Vid en demonstration på Times Square i New York den 11 januari visar gruppen "World Can't Wait" tortyrmetoden "waterboarding", en metod där fången utsätts för simulerad drunkning. Metoden har använts mot misstänkta terrorister i CIAs hemliga fångelser.

är självklart att om psykologer deltar i förhören, handleder förhören eller handleder någonting på en arena där det inte finns mänskliga rättigheter och ingen laglig process, bidrar den psykologen till att bryta mot mänskliga rättigheter. Därför måste förbudet vara

absolut."⁽²⁾

Medlemmar i APA har trätt ur organisationen i protest. En av dem är psykologen och författaren, fil dr *Mary Pipher*. Samtidigt som hon begärde utträde lämnade hon tillbaka den utmärkelse hon fått av APA för sina

böcker. Tre av hennes böcker, däribland *Reviving Ophelia*, har varit New York Times bestseller. I sitt brev till dåvarande ordförande *Sharon Brehm* skriver hon att hon "inte vill ha en utmärkelse från en organisation som godkänner sina medlemmars deltagande i de utvid-

Information om amerikanska psykologers medverkan vid våldsamma fängelseförhör har läckt ut i pressen och diskuterats i amerikanska psykologförbundet.

gade förhören vid CIAs svarta ställen och på Guantánamo”, och fortsätter: ”Psykologernas sätt att arbeta vid dessa förstärkta förhörsteam bryter mot våra egna etiska regler från 2002 i vilka vi förbinder oss att respektera alla människors värdighet och värde, med särskilda skyldigheter mot de mest utsatta. Jag anser att fångar i hemliga CIA-ledda enheter utan rätt till habeas corpus eller juridiskt ombud, familj eller medier är ytterst sårbara. Jag anser också att när någon av oss förnedras, förnedras allt mänskligt liv.”⁽³⁾

UNDERSÖKNINGEN som försvarsdepartementet genomförde bekräftar tidigare rapporter i pressen om att det militära programmet SERE (Survival, Evasion, Resistance and Escape) hade använts mot misstänkta terrorister. Det officiella syftet med detta program är att utbilda amerikanska militärer i att undvika att bli tillfångatagna, och i händelse av fångenskap inte brytas ner av tortyr som simulerad drunkning och långvarig isolering. Det omvända syftet har sedan 2002 varit att amerikansk militär ska lära sig tortyrmetoderna för att själva praktisera dem. Ansvarig myndighet för SERE-programmet är Joint Personnel Recovery Agency som sorterar under försvarsdepartementet.

Det var efter flyngreppen 11 september 2001 mot World Trade Center i New York och försvarsdepartementet

Pentagon i Washington som arbetet inleddes med att utveckla brutala förhörsmetoder. Syftet var att få fram information från tillfångatagna misstänkta terrorister om hur attackerna hade planerats. Tortyrmetoderna har använts för att bryta ner de fångslade mentalt men också för att avskräcka andra från terrorism och som en politisk maktdemonstration.

Det är framför allt två psykologer, *James Elmer Mitchell* och *Bruce Jessen*, som den amerikanska pressen utpekat som upphovsmän till det omvända SERE-programmet med brutala förhörsmetoder. De arbetade ursprungligen för SERE vid Fort Bragg, North Carolina, där den amerikanska militärens specialstyrkor utbildas. Efter 11 september 2001 kontrakterades de även av CIA och startade så småningom konsultfirman Mitchell, Jessen and Associates i Spokane, Washington med 120 anställda. Tillsammans utvecklade de förhörs-teknikerna, utbildade militärpersonal vid SERE-kurser och deltog i förhör under CIAs ledning vid olika fängelser. Ansvarig för deras verksamhet inom CIA under åren 2001-2003 var psykologen *R Scott Shumat*, chefspsykolog för CIAs Counter Terrorism Center vid Fort Bragg.^(4, 5)

DE FÖRHÖRSMETODER som tillämpas innehåller både fysiska och psykologiska övergrepp. Metoder som nämns är

långvarig isolering och extrem blockering av sinnesintryck, långa perioder av påtvingad sömnlöshet, långvariga höga ljud och/eller starkt ljus, användande av huvor, påtvingad nakenhet, påfrestande ställningar, användande av hundar för att skrämja och hota, utnyttjande av fobier, sexuell och kulturell förödmjukelse, misshandel, extrem hetta (hypertermi) som kan ge medvetandepåverkan och hjärnskador eller extrem köld (hypotermi) som kan leda till förvirring och förlust av medvetandet, hot om att skada eller döda, och ”waterboarding”, en metod där fången utsätts för simulerad drunkning.^(1, 4)

Dessa förhörsmetoder är inte tillåtna enligt Genèvekonventionerna som förbjuder både fysisk och psykologisk tortyr eller tvång. Personal som har genomgått SERE-utbildningen har vittnat om att fångar som utsatts för de ovan nämnda behandlingarna har drabbats av depressioner, psykoser och självmordstankar. Vid Guantánamo har många fångslade gjort självmordsförsök och även tagit sina liv.^(7, 8)

TILL GUANTÁNAMO och den amerikanska militärbasen som ligger i den kubanska bukten, kom SERE-taktiken 2002. Försvarsdepartementets utredare skriver att den 16 september hölls en SERE-psykologkonferens vid Fort Bragg. Delta-gare var förhörspersonal och The Army Behavioral Science Consultation Team från Guantánamo. I detta team ingår psykologer och vårdpersonal. En av värdarna för konferensen var psykologen och översten *Morgan Banks*. Han var andrepsykolog med ansvar för träning och tillsyn av alla SERE-psykologer inom armén.

I undersökningen sägs vidare: ”[Guantánamo-personalen] förstod att de skulle sätta sig in i SERE-träningen och utifrån den kunna bestämma vilken SERE-information och vilka metoder som kunde vara användbara vid förhör på Guantánamo. Personalen vid Guantánamo Behavioral Science Consultation Team förstod att de skulle granska dokumentation och standardmanövrer för SERE-träning för att utveckla

standardmanövrer för [Guantánamo-basen].

Utredarna i OIG-rapporten tillägger: ”Dessa metoder riktade mot motståndaren introducerades därför att personalen ansåg att de förhörsmetoder som användes, inte längre var effektiva när det gäller att få fram användbar information från en del fångar.”

De brutala förhörsmetoderna fördes sedan vidare till Irak och Afghanistan.

Försvarsdepartementets utredare gör SERE-psykologerna ansvariga för ”användningen av fysiska och psykiska tvångsmetoder” och rekommenderar att metoderna inte längre får användas.

RÖDA KORSET rapporterade 2005 om brutala förhör på militärbasen Guantánamo och att psykologer deltog i dem. Då tillsatte APA en grupp psykologer som skulle se över organisationens etiska riktlinjer när det gäller tortyr. Gruppen fick namnet Presidential Task Force on Psychological Ethics and National Security, PENS. Den kom med förslag till förtydliganden till de etiska riktlinjerna, men ifrågasatte inte att psykologer skulle delta i förhören.

Mycket kritik riktades mot denna arbetsgrupp från medlemmar i APA. Psykologen *Jean Maria Arrigo*, som deltagit i arbetsgruppen, tog senare avstånd från den. Hon berättade för Vanity Fair om gruppens arbete. Kritiken gällde bland annat att sex av nio medlemmar med rösträtt i arbetsgruppen kom från militära organisationer eller CIA och att de flesta hade anknytning till Guantánamo, Irak och Afghanistan.^(4, 5)

Tre psykologer i APAs arbetsgrupp hade ledande positioner i SERE när organisationen gick över till den omvända taktiken. En av dem var SERE-psykologen, överste Morgan Banks, som tidigare nämnts. Där ingick även överste *Larry James* som i januari 2003 anställdes som chefspsykolog för Joint Intelligence Group på Guantánamo-basen. Den tredje SERE-psykologen i arbetsgruppen var kapten *Bryce Lefever*. Han utbildade 2002 förhörspersonalen i Afghanistan. Ytterligare en psykolog i arbetsgruppen var *R Scott Shumate*

”Vi vill se dokumenten för de utvidgade förhörsmetoderna”

–Vi har skrivit till justitieminister Michael Mukasey och uppmanat honom att ta fram de dokument som ligger till grund för de ”utvidgade” förhörsmetoderna, säger Rhea Farberman, informationschef vid American Psychological Association, APA, i Washington.

För att informera om ert policydokument om tortyr, som antogs vid APA-konventet 2007, skickade ni det till nyckelpersoner i kongressen, till president George W Bush samt till utvalda tjänstemän i försvarsdepartementet och CIA. Vilket gensvar har ni fått?

–Vi har blivit inbjudna till informationsträffar med både kongressledamöter och federala tjänstemän. Dessa möten har gett oss möjlighet att mera utförligt förmedla APAs ståndpunkt att tortyr och andra former av brutal behandling av fångar aldrig bör tillåtas i samband med förhör eller annan behandling av fångar, liksom att betona de etiska förpliktelserna och den forskning som stödjer denna hållning. APA har också informerat om psykologi och förhör vid en hearing i den amerikanska senatens underrättelseutskott.

Under de senaste fem åren har amerikanska psykologer inte i någon större omfattning kunnat förhindra att fångar behandlas illa. Amerikanska läkarförbundet tillåter inte sina medlemmar att delta i militära förhör. Har ni övervägt deras ställningstagande: Inga psykologer inblandade – ingen risk för att legitimera tortyr och övergrepp?

–Det har verkligen pågått omfattande studier och diskussioner om APAs ställningstagande. APAs styrelse har tagit upp frågan på sina fyra senaste möten. Styrelsen har formulerat ett flertal resolutioner mot tortyr som hyllades i Washington Post som en ”skrapa mot Bush-administrationens politik”. Dessutom, processen som började 2005 med APAs arbetsgrupp: PENS Task Force och som fortsätter med att APAs etikutskott arbetar med en handbok med fallbeskrivningar och kommenta-

rer för att ta upp alla tänkbara oklarheter vad gäller psykologers roll och etiska skyldigheter vid förhör.

–Samtidigt som det säkerligen och beklagligtvis har förekommit dålig behandling av fångslade, är det rätt att påpeka att vi också känner till fall där psykologer har agerat för att förhindra att fångar behandlas brutalt eller där de gått in i situationer där det tidigare förekommit övervåld för att förhindra att det upprepas. Fil dr *Michael Gelles*, till exempel, hyllades av en expert i medicins etik för sin ”framgångsrika protest mot brutalitet mot fångar” vid Guantánamo. Fil dr *Larry James* är ett annat exempel. Han skickades till Abu Ghraib för att införa rutiner för att förhindra vidare dålig behandling av fångslade. Dessutom har APAs policy när det gäller hur förhör ska skötas, införlivats i försvarsdepartementets policy.

Vad kommer ni att göra härnäst?

–APA har skrivit till justitieminister *Michael Mukasey* och bett honom påskynda undersökningen av de dokument hos Office of Legal Counsel som har legat till grund för Bush-administrationens ”utvidgade” förhörsmetoder. APA har uppmanat honom att komma med en offentlig rapport om hans undersökning och resultat. Det är också troligt att medlemmar kommer att fortsätta att studera frågan och framföra sina åsikter under föreläsningar vid konventet och vid andra medlemsföreläsningar liksom i styrelsen.

Informationschef Rhea Farberman vid APA.

EVA BRITA JÄRNEFORS

Professor Stephen Soldz talar vid ett protestmöte vid APAs konvent 2007.

”Att psykologer har förhindrat övergrepp mot fångslade är en fantasi”

– Om man verkligen vill främja etiska förhör är transparens lösningen, säger Stephen Soldz, psykolog, psykoanalytiker och professor vid Boston Graduate School of Psychoanalysis. Han är en av företrädarna för de medlemmar i APA som vill förbjuda psykologers medverkan vid militära förhör.

Vid APAs konvent 2007 röstades en resolution ner där ni föreslog ett förbud mot att psykologer får delta i militära förhör. Varför stödde inte delegaterna denna ståndpunkt?

– De flesta av delegaterna vid konventet litade på organisationsledningen i denna fråga. De accepterade påståenden om att psykologer har spelat en ledande roll när det gäller att se till att förhören förblir ”säkra, lagliga, etiska och effektiva” vilket APA har upprepat som ett mantra. Verkligheten är emellertid den raka motsatsen. Psykologer tillhörde de främsta skaparna av Bush-administrationens uppsättning av tortyrmetoder och övergrepp.

– Det finns inga offentliga bevis på att någon psykolog har försökt stoppa övergrepp som deras befäl gett order om. Denna fantasi, att psykologer regelbundet har agerat för att förhindra övergrepp, hänger samman med fantasin om att USAs övergrepp endast berodde på enstaka våldsamma förhållare, så kallade ”ruttna element”. Verkligheten är att de var omfattande, systematiskt uttänkta, och beslutade eller accepterade av ledningen, ända högst upp i den amerikanska politiska maktstrukturen.

– Dessutom har den psykologiska professionen, sedan årtionden tillbaka, starka band till den amerikanska militären och underrättelsetjänsterna. Militären, veteranmyndigheten, CIA och an-

som tidigare nämnts som ansvarig för SERE-psykologerna Mitchell och Jessens verksamhet. Fredsföreningen inom APA skriver att han har ”intervjuat många kända individer som kopplas ihop med olika terroristnätverk”.^(6, 8)

TVÅ MÅNADER FÖRE APAS årliga konvent den 18 augusti 2007 i San Francisco offentliggjorde försvarsdepartementet OIG-rapporten. En rad psykologföreningar och namnkunniga psykologer undertecknade då ett öppet brev till ordförande Sharon Brehm. I brevet uppmanade de henne att stödja en resolution som krävde ett omedelbart stopp för psykologers deltagande i militära förhör. Initiativtagare till brevet var psykologerna och psykoanalytikerna *Stephen Soldz* och *Steven Reisner*. APA-medlemmar demonstrerade och debatterade vid konventet för ett förbud, men

deras resolution avslogs.⁽⁹⁾

Styrelsen för APA föreslog en egen resolution som antogs av konventet i vilken organisationen tar ställning mot tortyr och andra inhumana och förnedrande behandlingar eller straff mot fångar. I resolutionen definieras 19 metoder som oetiska förhörsmetoder. Där hänvisas till APAs Resolution Against Torture and other Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment som antogs 2006.⁽¹⁰⁾ Likalydande paragrafer finns i den amerikanska konstitutionen och i FN:s konvention mot tortyr. APA tillägger att tortyr eller andra former av grym behandling sannolikt leder till otillförlitlig och/eller felaktig information.

På sin hemsida har APA lagt ut ”ofta ställda frågor och svar” om organisationens hållning när det gäller psykologer och användande av tortyr och våld vid

förhör. Där sägs att ”medlemmar i APA har ansvar att ingripa för att stoppa övergrepp och rapportera våldsamma incidenter till ansvariga myndigheter”. APAs Etiska råd kommer att ”undersöka varje anklagelse om att en medlem har brutit mot APAs förbud mot tortyr eller inhuman behandling och om de rapporterar relevant information”.

På frågan varför APA inte gått så långt som att förbjuda psykologer att delta i militära förhör svarar man: ”APA kan intyga att psykologi har en betydelsefull roll i att främja användandet av etiska förhör för att skydda de fångslade och underlätta kommunikationen med dem.”⁽¹¹⁾

De amerikanska psykologerna inledde sitt samarbete med försvarsmakten och underrättelsetjänsterna redan på 40-talet. Psykologer deltog och utvecklade förhörsmetoderna i Vietnam och andra

dra underrättelseorganisationer tillhör de största arbetsgivarna för psykologer. De kontrollerar också stora forskningsmedel. Det finns vidare starka personliga band mellan APAs ledning och de militära organen och underrättelsetjänsterna. APA-ledningen befarade, liksom en del delegater vid konventet, att om man tydligt tog ställning mot att delta i övergrepp mot fångar så skulle detta äventyra dessa relationer.

Hur kan psykologer främja etiska förhör om de inte deltar vid förhören?

–Varför ta för givet att psykologer har någon speciell roll när det gäller att främja etiska förhör?

–Om man verkligen vill främja etiska förhör är lösningen transparens. Övergreppen i Abu Ghraib blev kända först när fotografierna dök upp. Om man verkligen hade för avsikt att minska våldet, skulle man bara behöva beställa kameror till varje fängelse och videoupptagning av varje förhör. I stället var försvarsdepartementets reaktion efter Abu Ghraib att ge order om att alla kameror skulle tas bort från fängelserna.

–Vad som behövs är personer som har obegränsat tillträde till fängelserna

och rätt att kontrollera att de mänskliga rättigheterna respekteras. De måste också ha rätten att öppet rapportera om övergrepp de ser. Detta är naturligtvis en utopi. Men det är inte mer utopiskt än fantasin att psykologer har några unika egenskaper som kommer att få dem att riskera sina karriärer genom att protestera mot övergrepp. Psykologer borde, med allt vad vi har lärt oss om de starka effekter som yttre omständigheter har på en individs handlingar, vara de första att erkänna denna sanning.

Vad kommer ni att göra härnäst i frågan?

–De medlemmar som förespråkar en förändring av APAs policy är engagerade i en rad aktiviteter. Just nu pågår en aktion på delstatsnivå. Senaten i Kalifornien har tagit ställning till ett förslag som begär att vårdgivare som är registrerade i delstaten undantas från varje direkt deltagande vid förhör med fängslade så kallade utländska fiender. Liknande initiativ är på gång även i andra delstater.

–I framtiden är det viktigt att komma ihåg att kampen för att förändra APAs policy bara är en del i en större kamp mot användningen av tortyr. Vi behö-

ver en sannings- och försoningsprocess för att offentliggöra detaljerna i dessa övergrepp.

–Vi behöver en kommitté bestående av medlemmar från olika professioner inom området hälsa, som tillsammans med människorättsförespråkare, jurister och andra sammanställer information om dessa yrkesgruppers roll när det gäller övergreppen. Denna kommitté skulle också undersöka nödvändiga förändringar i hela organisationen för att förhindra framtida deltagande i statligt organiserade övergrepp. Idealt vore om dessa kommittéer skapades av de främsta yrkesförbunden och i samarbete med organisationerna för mänskliga rättigheter. Det skulle vara ett viktigt steg för att hjälpa psykologer och de andra professionerna att komma till rätta med denna skamliga episod i vår historia.

EVA BRITA JÄRNEFORS

länder under 1960-talet liksom i flera länder i Latinamerika under 1970-80-talen. Av tradition är banden mellan APA och det amerikanska försvaret starka. APA, som är världens största psykologorganisation, har 148 000 medlemmar. De kan ansluta sig till olika föreningar organiserade efter yrkesområden. Den 19e föreningen, Society for Military Psychology, bildades 1945.

TORTYRFRÅGAN har under den senaste tiden blivit aktuell på högsta politiska nivå. Demokraterna i senaten har krävt en utredning sedan det visat sig att CIA har förstört videoband från två förhör med medlemmar i nätverket Al Qaeda. Inspelningar som demokrater tidigare har begärt fram. USAs justitieminister *Michael Mukasey* har tvingats tillsätta en utredning. CIA misstänks för att dölja

och undanhålla bevis på att bland annat förhörsmetoden waterboarding har använts vid förhören. Banden spelades in 2002 och förstördes 2005. En av Al Qaeda-fångarna var *Abu Zubaydah*.⁽¹²⁾

Dagen efter nyheten om videobanden kom ut, skriver Stephen Soldz en kommentar. Han påminner om att Abu Zubaydah, enligt journalisten *Katherine Eban* i Vanity Fair, torterades av psykologerna James Mitchell och Bruce Jessen.⁽¹³⁾

Diskussionerna inom APA, om huruvida psykologer ska delta eller ej vid militära förhör, fortsätter. Vid 2007 års slut hade flera psykologiska institutioner vid högskolor och universitet antagit resolutioner mot APAs hållning i frågan.

EVA BRITA JÄRNEFORS

REFERENSER:

- 1) *Review of DoD-Directed Investigations of Detainee Abuse* (18 maj, 2007) Office of the Inspector General (OIG), Department of Defence
- 2) Goodman, A (17 aug 2007) *Dissident Members Challenge American Psychological Association on Role in CIA Interrogation, Torture, Democracy Now!*
- 3) Pipher, M: *Letter to APA: www.ethicalapa.com*
- 4) Benjamin, M (21 juni, 2007) *The CIA's torture teachers, www.salon.com*
- 5) Eban, K (17 juli, 2007) *Rorschach and Awe, Vanity Fair*
- 6) Soldz, S, Reisner, S, Olson, B (7 juni, 2007) *A Q & A on Psychologists and Torture, Counter Punch*
- 7) (25 jan, 2005) *23 Detainees Attempted Suicide in Protest at Base, Military Says, New York Times*
- 8) *Society for the Study of Peace, Conflict and Violence, Peace Psychology Division 48 of the APA, www.apa.org/about/division*
- 9) Soldz, S, m fl (2007) *Open letter to the President of the American Psychological Association, ZNet, www.ipetitions.com/petition/Brehm*
- 10) www.apa.org/governance/resolutions
- 11) www.apa.org/releases
- 12) Shane, S, Mazzetti, M (30 dec, 2007) *Tapes by CIA Lived and Died to Save Image, New York Times*
- 13) Soldz, S (7 dec 2007) *Did destroyed CIA tapes show psychologists torturing? Did APA dodge a bullet?* OpEdNews